

GURUHLARDA BO'SH O'ZLASHTIRUCHI O'QUVCHILARNI O'QISH MALAKALARINI RIVOJLANTIRISH

Farg'ona ICHSHUI kasb-hunar maktabi
Maxsus fan o'qituvchisi
Eminov Bekzodbek Abdujabborovich

Annotatsiya: *Guruhlarda bo'sh o'zlashtiruchi o'quvchilarni o'qish malakalarini rivojlantirish haqida ma'lumotlar berilgan.*

Kalit so'zlar: *bo'sh o'zlashtiruchi o'quvchilar, o'qish malakalarini shakllantirish, ongli o'qish, to'g'ri o'qish.*

O'zbekistonning kelajagini buyuk davlat darajasiga ko'taradigan ijodkor shaxsni yaratishda ta'limni poydevor vazifasini bajaradi. Hozirgi kunning o'qituvchisini asosiy maqsadi - o'quvchilarning bilimli, va fikrlash doirasi keng bo'lishini ta'minlashdan iboratdir. Ularning ma'lumotlarini tahlil qilib, keng miqyosda foydalanilishiga erishish. O'quvchilarning ongi va tafakkuri endi shakllanib kelayotgan o'qituvchining mahorati, uning zamonaviy texnologiyalarni ta'lim jarayoniga mohirona tadbqiq eta olishi, ilag'or pedagogik tajribalardan mohirona foydalana olishi, ta'lim berishning yangi yangi usullarni ishlashi juda nuhim ahamiyat kasb etadi.

Bugungi raqamli texnologiyalari davri pedagogikasi va unga davr munosabati masalasini o'rganish alohida ilmiy muammoga aylanib bormoqda. Shaxs o'zining mustaqil ijodiy faoliyati va o'z sohasining mahoratli mutaxassisi sifatida millat ijtimoiy tafakkurining rivojiga o'z ta'sirini ko'rsata olmog'i lozim. Mustaqil ijodiy faollik, ijodkorlik o'quvchi - yoshlarning ijtimoiy bilimdonlik va ong asosida ijtimoiy hayotga tayyorgarlik darajasini ta'minlovchi mezon vazifasini o'taydi. Oliy pedagogik ta'lim tizimi bu borada muhim bosqich bo'lib, ayniqsa, ta'lim sohasidagi o'qituvchilarining kasbiy mahorati, axloqi, odobi va zaruriy xislat, fazilatlarini shakllantirish va rivojlantirish ustuvor ahamiyat kasb etmoqda. Kasb-hunar maktabi muassasalarida bo'lajak o'qituvchilarini kasbiy tayyorlashda zarur bo'ladigan malaka ko'nikmalari hamda mustaqil ijodiy ishlariga har bir fanni o'rganish negizida 35–45 foiz vaqt taqsimoti ajratiladi. Dars mashg'ulotlarida nazariy, amaliy va mustaqil ta'lim sifatida o'quvchi larning mustaqil ijodiy faoliyatiga keng o'rin ajratilgan holda o'quv rejasi va dasturidagi ta'lim mazmunini o'zlashtirish tashkil etiladi.

Lekin guruhlarda bo'sh o'zlashtiruvchi o'quvchilar ko'rishimiz mumkin. Bo'sh o'zlashtiruvchi o'quvchilar bilan ishlashda asosan hozirgi kunda kitob mutoala qilish, sheriyy kompozitsiyalarda o'quvchi bilan birga yondashish, ayniqsa ustoz shogird ananasi yaxshi samara bermoqda.

O'quv mashg'ulotlarining nazariy qismida yangi pedagogik va axborot texnologiyalari, interfaol noan'anaviy usullar keng qo'llanilmoqda. Amaliy mashg'ulotlar esa nazariy, amaliy mashg'ulotlari, suhbat tarzida tashkil etilib, muammoli vaziyatlar hosil qilish va ularning

yechimlarini topish uchun yo'naltirilgan. Mustaqil ta'limda esa bevosita o'quv reja va dasturlarining uzviyligini ta'minlovchi nisbatan muhim va murakkab hisoblangan mavzularni o'quvchilar tomonidan mustaqil ravishda chuqur va har tomonlama kengroq o'rganishga mo'ljallangan. Hozirgi davrda kasb-hunar maktabi ta'lim muassasalarida o'quvchilarning bajarayotgan mustaqil-ijodiy ishlarining asosiy ko'rinishlari, shakllari quyidagilardan iborat:

-Soddalashtirilgan holda ketma-ketlik asosida amaliy ishlarni va loyihalarini bajarish;

- Mustaqil ishlari va loyihalarini ishlab chiqishda va amalga joriy etishda qatnashish;

Masalan, ta'lim tizimining turli bosqichlarida ta'lim oluvchilar yozma mustaqil ishlarni bajarish uzluksizligini ta'minlash quyidagicha amalga oshiriladi:

- umumiy o'rta ta'lim maktablarida, xususan, bo'sh o'zlashtiruvchi o'quvchilar kichik insho, bayon, diktant yozsalar, turli referatlar yozib, hisobotlar tuzishadi;

- o'rta maxsus, kasb-hunar ta'lim tizimida ular mustaqil ravishda amaliy ishlarni bajarishadi;

Turli xil topshiriqlarni o'quv fanlari yo'nalishlari bo'yicha bajarish, masalan, hisobot, sinov darslari uchun nazorat savollari tuzish va boshqalar. O'quv chiyoshlarning turli xil muammoli topshiriqlarni mustaqil holda fan yo'nalishlari bo'yicha bajarishlari ta'lim tizimining bir necha bosqichlarida davom etishi mumkin. Masalan, kasb-hunar maktabi ta'limning DTSlarida amaliy mashg'ulotlarga vaqt ajratilgan. O'quvchilar ana shu amaliy mashg'ulotlarga qatnashganlarida mustaqil holda ishlab chiqarishda qatnashishning dastlabki ko'nikmalari paydo bo'ladi. Ta'limning keyingi bosqichlarida, masalan, litsey va kasb-hunar maktablarida ular turli xil amaliyotlarda bo'lib, muammoli topshiriqlarni mustaqil ravishda bajarishadi, hisobotlar tuzishadi, referatlar yozishadi. Ta'lim muassasalarida o'quvchilar ishlab chiqarish, diplomoldi va pedagogik amaliyotlarda bo'lishadi. Bu paytlarda bo'sh o'zlashtiruvchi o'quvchilar bilan yakka tartibda ishlash maqsadga muvofiq bo'ladi. Pedagogik amaliyotlar bilim sohasi gumanitar bo'lgan musiqa, tasviriy va amaliy san'at, mehnat ta'limi, boshlang'ich ta'lim va psixologik ta'lim yo'nalishlarida oxirgi bosqich o'quvchilar uchun 14 hafta muddatda tashkil etiladi. Amaliyot davrida o'quvchilar turli xil darslarni va darsdan tashqari ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarni tashkil etishadi va kuzatishadi, tahlil qilishadi, xulosalar yozishadi. Amaliyot davrida ular mustaqil holda darslarga tayyorlanadi, dastlab o'qituvchi kuzatuvda, asosiy davrda esa mustaqil holda dars va darsdan tashqari mashg'ulotlar ishlanmalarini ishlab chiqishadi va o'quv tarbiyaviy jarayonda tatbiq etishadi. Amaliyot yakunida hisobotlar tuziladi va taqdimot o'tkaziladi. Muammoli vaziyatlarga duch kelganlarida esa mustaqil holda yechimlarni yengib o'tish uchun tinimsiz izlanadilar. Bu haqdagi taklif va tavsiyalarini keltirib o'tishadi.

Quyida o'qituvchilarini tayyorlash jarayonida samarali foydalanilishi mumkin bo'lgan mustaqil ijodiy ishlarining nomlari keltirib o'tiladi. Ularni turli xil hududiy, mintaqaviy, mahalliy xususiyatlarni hisobga olgan holda amalga muvaffaqiyatli joriy etish mumkin.

- mehnat ta’limi metodikasi fani negizida qog’oz, karton, simlar va gazlamalar hamda har xil tabiiy, sun’iy materiallardan turli xil shakllar, o’yinchoqlar, narsalar yasash;
- tasviriy va amaliy san’at darslarida turli-tuman jarayonlar, manzaralar, narsalar va buyumlarning ko’rinishlarini chizish, tasvirlash;
- ta’lim tizimida, o’quv jarayonida va tarbiyaviy ishlarni tashkil etishga doir (amaliyotlar davrida) uslubiy ishlanmalar tayyorlashda ishtirok etish;
- o’quv mashg’ulotlarining elektron ishlanmalarini tayyorlash va amalga joriy etish; – jurnallarda, gazetalarda, to’plamlarda mavzuli anjumanlar va konferensiyalarda ilmiy-amaliy, uslubiy, pedagogik va psixologik mazmundagi maqolalar, ma’ruzalar, tezislar tayyorlash bilan chiqishlar qilish;
- ilmiy hisobotlar tayyorlashda ishtirok etish (xo’jalik hisobidagi shartnomalar asosida tadqiqot ishlarini bajarish bo’yicha);
- ta’lim muassasasi (maktabgacha, umumiy o’rta, o’rta maxsus, kasb-hunar ta’limi) o’quv reja va dasturining alohida qismlari, bo’limlarini takomillashtirish uchun uslubiy tavsiyalar, ishlanmalar tayyorlashda qatnashish;
- ta’limning didaktik vositalarini loyihalash, tuzish, qurish ishlarini bajarish. Texnologik va perfo xaritalar tayyorlash, slaydlar yaratish;
- o’quvchilarning turli faoliyatlari (o’yin, o’yin-dars, mehnat, sport-sog’lomlashtirish, ijodkorlik, ishlab chiqarish, jamoatchilik va boshqalar)ni tashkil etishni takomillashtirish bo’yicha uslubiy tavsiyalar ishlab chiqishda va ularni amalga joriy etishda qatnashish;
- turli pedagogik, psixologik, didaktik, metodik va ilmiy tadqiqot izlanish va kuzatishlarda, tajriba-sinov ishlarida ishtirok etish, testlar, test-anketa, suhbatlar savolnomalari, kuzatishlar kartochkalarini tuzish, intervyular o’tkazish, ularni muhokama hamda tahrir qilishda qatnashish;
- fanlar olimpiadalari, ko’rik-tanlovlar, turli musobaqalarda, ilmiy-metodik anjumanlar va seminarlarda ishtirok etish;
- ta’lim muassasasi jamoatchilik tashkilotlari, mahalla, hokimiyatlar vakillari bilan turli xil madaniy, ma’naviy-ma’rifiy tadbirlarda, hasharlarda faol ishtirok etish va boshqalar. Umuman olganda, o’qituvchilarning mustaqil ijodiy ishlarini muvaffaqiyatli tashkil etishni zamon talablari darajasida yo’lga qo’yish uchun quyidagi taklif va tavsiyalarni keltirish mumkin:
 - Bo’lajak o’qituvchilarini kasbiy pedagogik faoliyatga tayyorlashda mustaqil ijodiy ishlarning turli-tumanligi muhim o’rin tutadi, chunki o’quvchi lar tahsil davomida qanchalik turli ijodiy topshiriqlarni bajarsalar, mustaqil pedagogik faoliyatining xilma-xil qirralari tobora oydinlashib boradi.
 - O’quvchilarning mustaqil ijodiy faoliyatini tashkil etishda uzluksizlik, uzviylik va izchilliklar davomiyligiga alohida e’tibor berish zarur. Chunki bunday holatlarda muammoli topshiriqlarni bajarishda “Oddiydan murakkabga” va “osondan qiyinga” tamoyillariga rioya qilinsa, maqsadga muvofiqdir.

– O‘quvchilarga o‘quv va auditoriyadan tashqari mashg‘ulotlarda, ma‘naviy-ma‘rifiy tadbirlarda va amaliyotlar davrida bajargan mustaqil ijodiy ishlari namunalari nusxalarini saqlab borishlari tavsiya etiladi, chunki ulardan mustaqil pedagogik faoliyatda bevosita namunalar, andozalar sifatida foydalanish ham mumkin.

Xulosa o‘rnida aytish mumkinki, o‘quvchilarni kasbiy ko‘nikma hamda malakalarga ega bo‘lishlarini ta‘minlash masalasini samarali hal etilishida mustaqil amaliy ijodiy faoliyatini tashkil etishning shakllariga alohida e‘tibor qaratish lozim. Bu esa izlanuvchan ijodiy o‘qituvchisini tayyorlash muammosini yengillashtirishga yordam beradi.

ADABIYOT:

1. Jurayev Z. H., Tolipov O‘., Sharipov Sh.. Uzluksiz ta‘lim tizimida o‘quvchilarni kasbga yo‘naltirishning ilmiy-pedagogik asoslari. — T.: Fan, 2004, 120-b.

2. Haydarov I. O. Uzluksiz kasb-hunarga yo‘naltirishning maqsadi, vazifalari, metod va vositalari. // “Maktab va hayot” jurnali, 2012 y., № 7–8, 5–6-betlar.

3. Пронина Е. Н., Лукашевич В. В. Психология и педагогика. Учебник для студентов вузов. — М.: Элит, 2004.

4. Hamidullo o‘g‘li, Tursunov Hojiakbar. "NEYRON TARMOQLARNING TASNIFI." Scientific Impulse 1.3 (2022): 757-763.

5. Zokirov, S. I., Sobirov, M. N., Tursunov, H. K., & Sobirov, M. M. (2019). Development of a hybrid model of a thermophotogenerator and an empirical analysis of the dependence of the efficiency of a photocell on temperature. Journal of Tashkent Institute of Railway Engineers, 15(3), 49-57.

6. Горовик, А. А., & Турсунов, Х. Х. У. (2020). Применение средств визуальной разработки программ для обучения детей программированию на примере Scratch. Universum: технические науки, (8-1 (77)), 27-29.

7. Tursunov, H. H., & Hoshimov, U. S. (2022). TA‘LIM TIZIMIDA KO‘ZI OJIZ O‘QUVCHILARNI INFORMATIKA VA AXBOROT TEXNOLOGIYALARI FANIDA O‘QITISH TEXNOLOGIYALAR. Новости образования: исследование в XXI веке, 1(5), 990-993.

8. Hamidullo o‘g‘li, T. H. (2022). HOZIRGI KUNNING DOLZARB IMKONIYATLARI. JAWS VA NVDA DASTURLARI. Scientific Impulse, 1(2), 535-537.

9. Hamidullo o‘g‘li, T. H. (2022). NEYRON TARMOQLARNING TASNIFI. Scientific Impulse, 1(3), 757-763.